

Oponentský posudek na disertační práci

Program: Doktorský studijní program
Obor: Český jazyk
Autorka práce: **Mgr. Michala Kutláková**

Název práce: **Čeština jako cizí jazyk. Modifikovaný lingvistický popis vybraných gramatických kategorií češtiny.**

Školitelka: prof. PhDr. Alena Jaklová, CSc.
Oponentka: doc. PaedDr. Hana Andrášová, Ph.D.
Pracoviště: Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

1. K teoretické části práce

Disertační práce Mgr. Michaly Kutlákové s názvem „Čeština jako cizí jazyk. Modifikovaný lingvistický popis vybraných gramatických kategorií češtiny.“ je zajímavým příspěvkem k aktuální odborné diskusi vedené nejen na akademické půdě, ale i v rámci vzdělávací a jazykové politiky ČR o významu výuky češtiny jako cizího jazyka. Rostoucí počet cizinců v České republice a zvyšující se zájem o český jazyk pro cizince obecně vede k explicitnímu vymezování oboru čeština jako cizí jazyk jako plnoprávné vědní disciplíny, která je však na začátku svého vývoje a která stále ještě velmi naléhavě potřebuje vědecko-výzkumné práce reflektující její výzkumné pole v celé komplexnosti.

Předložená disertační práce se zaměřuje na vybrané aspekty lingvisticky orientovaného výzkumu v didaktice češtiny jako cizího jazyka. Autorka zde nabízí různé pohledy na vztah lingvistiky k didaktice češtiny jako cizího jazyka a hlavní pozornost věnuje lingvisticko-didaktickému popisu dvou vybraných kategorií, genitivu substantiv a slovesného vidu v češtině s ohledem na potřeby výuky cizinců.

Jak již bylo naznačeno, autorka sledovala cíle teoretické, metodologické, ale i výzkumné. Z hlediska teoretického se zaměřila v první kapitole na prezentaci aktuálního stavu oboru „čeština jako cizí jazyk“. Ve vztahu k tématu práce představila základní odbornou literaturu zaměřenou primárně na gramatiku češtiny jako cizího jazyka, okrajově a jen výběrově uvedla též některé práce z oblasti didaktické. V kapitole 1.4 deklaruje, že bude prezentovat morfologickou složku české gramatiky v učebnicích češtiny pro cizince, nezmiňuje však konkrétně ani jednu jedinou učebnici a v rozporu s názvem kapitoly např. shrnuje statistické údaje o počtu žáků/studentů učících se českému jazyku v Rakousku a Německu, či vymezuje kritéria pro porovnávání způsobu prezentace gramatických jevů v učebnicích. Velmi obecné závěry, ke kterým došla analýzou učebnic, by jistě bylo možné uvést v části výzkumné. V této kapitole působí rušivě. Výčet metodických příruček v následující podkapitole je neúplný. Chybí zde např. práce Ladislavy Holubové, která v oblasti didaktiky českého jazyka pro

cizince patří mezi osobnosti velmi uznávané. Nelze též souhlasit s názorem, že „Dalším úkolem oboru čeština jako cizí jazyk je vypracování metodiky výuky češtiny jako cizího jazyka.“ (str. 19). Autorka této práce používá termín metodika v rozporu s jeho aktuálně uznávaným pojetím a nerozlišuje dostatečně mezi didaktikou a metodikou. V závěru první kapitoly stručně nastiňuje aktuální situaci v pregraduální přípravě učitelů češtiny jako cizího jazyka.

Druhá kapitola je věnována definici pojmu gramatika, klasifikaci gramatik a vybraným „gramaticko-teoretickým modelům jazyka“. Její pečlivou práci, obsažný a dobře strukturovaný text narušuje jistá terminologická nejistota, která orientaci v textu znesnadňuje. Jako příklad uveďme „gramaticko-teoretické modely jazyka“, jimiž autorka spíše myslí lingvistické směry (např. strukturalistický přístup k jazyku, generativní gramatika, valenční teorie apod.). Terminologicky nejasné je též vnímání pojmů typy gramatik (viz podkapitola 2.3.1), typy/typologie gramatických popisů jazyka (viz 2.5) či popis gramatické stavby (viz 2.5). Trochu nesourodě a neuspořádaně působí podkapitola 2.6 nazvaná „Návrh modifikovaného lingvistického popisu morfologické roviny češtiny ve funkci cizího jazyka“. Není úplně jasné, co zde autorka zamýšlela. Chtěla vytvořit vlastní návrh či chtěla spíše objasnit, co pod pojmem „modifikovaný lingvistický popis morfologické roviny češtiny ve funkci cizího jazyka“ myslí, nebo snad chtěla popsat všechny obtíže s takovým popisem spojené, či vymezit, o která teoretická východiska se bude při jeho konstrukci opírat? Hned v první větě podkapitoly si protirečí, když zde slibuje vytvoření návrhu rozpracovaného v kapitole páté („V návaznosti na výše charakterizované typy gramatických popisů uveďme návrh popisu morfologie češtiny ve funkci cizího jazyka, který je v modelové podobě rozpracován v páté kapitole této disertační práce.“).

Z hlediska formulace teoretických východisek pro následnou výzkumnou část práce se jeví za zásadní celá třetí kapitola, v níž autorka upírá svůj pohled k typologii českého a německého jazyka a k hledání shodných a odlišných znaků v gramatické stavbě obou jazyků, které ve zjednodušené podobě prezentuje v tabulce č. 1 na straně 62. Ve vazbě na problematiku výuky češtiny jako cizího jazyka se vyjadřuje k aspektům funkční diferenciaci a stratifikaci češtiny a ve shodě s aktuálními tendencemi i stanovisky řady odborníků (Hrdličky, Cvrčka, Čermáka a dalších) se přiklání vedle prezentace spisovné podoby češtiny i k opatrné práci s varietami nespisovnými. Je škoda, že tato doporučení nedokládá ukázkami ze svého návrhu didakticko-lingvistického popisu vybraných dvou gramatických kategorií.

2. K výzkumné části práce

Ve svém výzkumu se autorka nejprve zaměřila na zjištění obtížností gramatických jevů v češtině pro cizince. Oslovila poměrně různorodou skupinu respondentů, která jí však v dostatečné míře zajistila validitu zjištěných dat. Výzkumné šetření je popsáno pečlivě a vyčerpávajícím způsobem. Problém spatřuji opět v používané terminologii. Např. není běžné hovořit o metodologii analýzy dat, nýbrž o metodách analýzy nebo o metodologii výzkumu;

neprovádíme kvantitativně-kvalitativní analýzu výsledků výzkumu, nýbrž analyzujeme data získaná kvantitativním či kvalitativním výzkumem.

Výsledky tohoto dílčího výzkumného šetření byly následně vhodně využity jako základ pro výběr dvou pro cizince obtížných gramatických kategorií češtiny – genitivu substantiv a slovesného vidu. Autorka je podrobila velmi detailní analýze a vytvořila naprosto jedinečný lingvisticko-didaktický popis, který může sloužit jako základní teoretické východisko pro autory učebnic i plánování výuky zaměřené na dané dvě kategorie, a to od jazykové úrovně A1 (podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky) až po úroveň B2. Vyzdvihnout je třeba původnost přístupu k analýze uvedených jevů. Autorka je charakterizuje nejen čistě lingvisticky, ale lingvistický popis vnitřně člení, a vytváří tak progresi jevů odpovídající jednotlivým jazykovým úrovním. Svá rozhodnutí vždy důsledně odůvodňuje a dokládá konkrétními příklady, které volí opět s ohledem na popisovanou jazykovou úroveň. Opírá se zároveň i o data získaná sondami do subkorpusů SYN2005, SYN2010 a zčásti i do SYN2000. Lingvisticko-didaktický popis tak dopřesňuje i volbou lexikálních prostředků adekvátních dané jazykové úrovni, což jistě ocení autoři učebnic, ale i další odborníci, kteří se gramatikou češtiny pro cizince zabývají. Náhrada některých uzuálních vzorových výrazů za výrazy komunikačně frekventovanější je dokladem ochoty experimentovat a jít ve vědecké práci vlastní cestou. Ve svém výkladu autorka současně přihlíží k typologickým shodám a odlišnostem mezi češtinou a němčinou a oba dva jevy charakterizuje jak po stránce formální, tak i sémantické. Vytváří tak cenný nástroj jako východisko pro další rozvoj v oblasti výzkumu češtiny jako cizího jazyka.

I přes všechna výše popsána pozitiva popisu vybraných jevů gramatiky češtiny pro cizince se nelze nezastavit opět u problémů terminologických. M. Kutláková se zaměřila na návrh „modelového popisu vybraných gramatických kategorií češtiny pro potřeby německy mluvících rodilých mluvčích“ (viz např. str. 102). Je třeba vznést otázku, proč se zaměřuje pouze na rodilé mluvčí a proč nebere v úvahu i velmi početnou skupinu cizinců žijících na území německy mluvících zemí s jiným mateřským jazykem než němčinou, která však německy hovoří na velmi pokročilé úrovni. Zároveň je nutno upozornit na značnou terminologickou rozkolísanost ve vymezení výzkumného cíle práce, jemuž ostatně není samostatně věnována žádná kapitola/podkapitola této práce. Autorka na různých místech uvádí, že cílem práce je:

- návrh a vypracování teoretické lingvistické báze pro obor čeština jako cizí jazyk (viz anotace);
- vytvoření originálního typu lingvistického popisu gramatiky ve funkci cizího jazyka (str. 10);
- vytvoření lingvistického popisu přirozeného jazyka jako jazyka cizího (str. 10);
- vytvoření modelového popisu modifikovaného lingvistického popisu vybraných gramatických kategorií češtiny ve funkci cizího jazyka (str. 10);
- vytvoření modifikovaného lingvistického popisu vybraných gramatických kategorií češtiny ve funkci cizího jazyka (str. 11);

- vytvoření lingvistického základu zahrnujícího popis gramatiky češtiny ve funkci cizího jazyka (201);
- vytvoření modifikovaného lingvistického popisu gramatiky češtiny ve funkci cizího jazyka (str. 205).

Z tohoto nahodilého výčtu, který není konečný, je vidět nejasnost cíle, jeho přílišné zobecnování, neboť v práci nešlo o vytvoření popisu přirozeného jazyka, o popis (celé) gramatiky, o vytvoření lingvistického popisu (celé) gramatiky apod. Zároveň je chybně používáno pojmenování češtiny jako cizího jazyka (viz otázky k obhajobě níže).

3. Struktura práce

Práce je strukturována do dvou základních částí, části teoreticko-přehledové (kap. 1 – 3, str. 12 - 77) a části výzkumné (kap. 4 a 5, str. 78 – 200). Text je koherentní, logicky vystavěný, má přehlednou strukturu. Celkový dojem kazí neobratně sepsaný úvod k celé práci. Autorka v něm např. uvádí, že “Tato výzkumná sonda se, stejně jako odlišnosti podmíněné typologickou charakteristikou obou jazyků, stala jedním z teoretických východisek metodologického algoritmu modifikovaného lingvistického popisu [...] aplikovaného v poslední kapitole této disertační práce.” (str. 11). Nabízí se několik otázek: Lze považovat výzkumnou sondu za teoretické východisko práce? Mohou být “odlišnosti” (jaké odlišnosti?) teoretickým východiskem práce? Co konkrétně bylo aplikováno v poslední kapitole práce? Co rozumí autorka metodologickým algoritmem popisu? Dále autorka zcela nelogicky uvádí: “V závěrečné kapitole disertace jsou prezentována teoretická východiska a z nich vyvozený metodologický algoritmus [...]“ (str. 11). Nemělo by být vymezení teoretických východisek spíše součástí teoretické části práce, na něž by výzkumná část mohla/měla přímo navazovat?

Podobně problematická se jeví i kapitola závěrečná (Závěr). Neobsahuje ani diskusi, ani vyvození závěrů z výzkumu úzce reflektujících cíl disertační práce, jak bychom oprávněně mohli očekávat, nýbrž podává informace o novodobých vědeckých pracích a učebních materiálech zabývajících se češtinou pro cizince, opakuje (téměř identicky) informace z úvodní kapitoly práce a opět se vrací k teoretickým východiskům práce.

Třetí, zcela zásadní připomínka se týká chybějícího resumé v některém ze světových jazyků.

Seznam použité literatury je kompletní a všechny citace odpovídají právě platné citační normě.

4. Jazyková a grafická úroveň práce

Po jazykové stránce práce nevykazuje téměř žádné prohřešky proti obecně přijímané normě akademického psaní a ani proti jazykové správnosti. Drobné jazykové nepřesnosti se vyskytují jen na stranách 13, 18, 54, 84, 108 a 114. V žádném případě však nenarušují výbornou jazykovou kvalitu práce. Všechny uvedené tabulky jsou funkční, po technické

stránce k nim nemám žádných výhrad. Také po formální stránce působí práce velmi čistě, profesionálně.

5. Otázky k obhajobě

- a) Předložená disertační práce je věnována problematice češtiny jako cizího jazyka, M. Kutláková v ní však nejednotně, a hlavně chybně používá vedle pojmu “čeština jako cizí jazyk” a “čeština pro cizince” i termínu “čeština ve funkci cizího jazyka”. Mohla by se autorka v rámci obhajoby vyjádřit k funkcím jazyka, vymezit je a chybný termín opravit?
- b) Na straně 12 autorka uvádí, že řada teoretických prací v rámci jazykové složky soustředí svou pozornost na otázky “co”, “jak” a pomocí “jakých vyučovacích metod” prezentovat ve výuce češtiny jako cizího jazyka. Mohla by nastínit, ve vztahu k výzkumné části své práce, které faktory ovlivňují gramatickou progresi ve výuce? Proč je cyklická progresse lépe aplikovatelná na popis gramatických kategorií oproti progresi lineární?
- c) Na straně 17 (podkapitola 1.4) stojí “Uved’me nyní přehled současných prakticky orientovaných publikací věnovaných češtině jako cizímu jazyku.” Při sebestřednějším čtení textu však takový přehled nelze najít. Prosím o prezentaci těch publikací, které autorka sama považuje z hlediska moderního přístupu k výuce za nejzdařilejší, a proč.
- d) Naprosto souhlasím s autorkou této disertační práce, že je pro výuku češtiny pro cizince výhodné prezentovat deklinaci substantiv horizontálním způsobem. Mohla by se M. Kutláková k tomuto způsobu blíže vyjádřit? Uvést, které učebnice, resp. autoři učebnic ho upřednostňují, v čem spatřuje výhody a v čem nevýhody tohoto přístupu? Mohla by tento přístup dokladovat i praktickou ukázkou z vlastního návrhu popisu genitivu substantiv?

Závěr

Přínos práce Mgr. Michaly Kutlákové je i přes veškeré výše uvedené připomínky evidentní. Podařilo se jí splnit vytýčený cíl práce, který je možno vnímat jako dobrou teoretickou bázi pro vypracování didaktické gramatiky češtiny pro cizince. Nelze přehlédnout, kolik času autorka věnovala studiu odborné literatury, které předcházelo vlastnímu výzkumu, tak i vlastnímu návrhu didakticko-lingvistického popisu vybraných gramatických jevů. Ocenit je nutno její originální přístup, pro který je typický kompromis mezi modelem řečové činnosti a popisem jazyka vycházejícím ze současné podoby spisovného jazyka a rozšířeným o charakteristiku jevů obecně českých. Inovativní je zohlednění vzájemných vztahů mezi českým a německým jazykem, ať už jde o vztahy opozice, rozdílnosti, podobnosti, shody či analogie. Velmi pozitivně hodnotím to, které jevy pro svou práci M. Kutláková vybrala. Genitiv substantiv i slovesný vid se vyznačují vysokým komunikačním potenciálem a snad až pověstnou gramatickou obtížností při učení se češtině jako cizímu jazyku.

Autorce se podařilo propojit lingvistický a didaktický přístup při zpracování zkoumané problematiky, využít konfrontačního přístupu při srovnání českého a německého jazyka u sledovaných gramatických kategorií, promyšleně zkombinovat deskriptivní přístup k jazyku s preskripcí a vytvořit tak dílo, které se vyznačuje aktuálností, relevancí tématu a expertním zpracováním výzkumné části. Jedná se o další významný příspěvek do odborné diskuse o vědeckých základech didaktiky češtiny jako cizího jazyka.

Mgr. Michala Kutláková splnila stanovený cíl. Prokázala schopnost samostatné tvůrčí práce v oboru Český jazyk. Práce splňuje požadavky standardně kladené na disertační práce v tomto oboru, proto ji doporučuji k obhajobě.

V Českých Budějovicích 30. dubna 2015

doc. PaedDr. Hana Andrášová, Ph.D.

Oponentský posudek disertační práce Mgr. Michaly Kutlákové Čeština jako cizí jazyk (modifikovaný lingvistický popis vybraných gramatických kategorií češtiny)

Předložená disertační práce se v nejobecnějším smyslu zařazuje do toho způsobu lingvistického myšlení, které akcentuje stanovisko, že v současné lingvistice nelze již vytvářet gramatické popisy přirozených jazyků, které jsou natolik univerzální, že poslouží zároveň všem potřebám a cílům. V tomto smyslu pak je třeba respektovat zvláštnosti potřeb cílových skupin, jimž jsou specificky zaměřené gramatiky určeny. A v tomto kontextu je právě cílová skupina nerodilých uživatelů přirozeného jazyka – v našem případě češtiny – skupinou významnou, což je odůvodněno tím, že zřetel k nerodilým uživatelům češtiny již z řady důvodů není problémem okrajovým. Zřetel k nerodilým uživatelům češtiny však vyžaduje i specifikaci cílové skupiny, autorka disertace volí zaměření na německy mluvící rodilé mluvčí. Zařazuje se dále do toho okruhu lingvistického myšlení, které považuje za naprosto nedostatečné pokrýt potřeby této významné cílové skupiny pouze prakticistně zaměřenými poznámkami a pouze prakticky orientovanými modifikacemi pravidel. Vytváření specifických gramatik určených pro nerodilé uživatele češtiny je již chápáno jako svébytná oblast teoretické lingvistiky, v našem případě bohemistiky. Práce se vyznačuje úsilím legitimizovat tento způsob chápání češtiny jako cizího jazyka širokým zřetelem k začlenění této teoretické oblasti do celkové situace současné lingvistiky vůbec a bohemistiky zvláště.

Nejprve je věnována v první kapitole pozornost kritickému posouzení dosavadního vývoje myšlení v této oblasti. Vývoj podle autorky disertace objektivně směřuje k potřebě specifického teoreticky lingvistického a komplexního popisu češtiny jako cizího jazyka, jenž se pak stane východiskem pro jednotlivá didaktická zpracování problematiky. Cílem disertace je v této souvislosti „vytvoření lingvistického základu zahrnujícího popis gramatiky češtiny ve funkci cizího jazyka“ (s. 201). Autorka disertace se opírá o široké spektrum prací, zvláště pak těch, které se staly určitými mezníky postupného vytváření příslušného oboru.

V další kapitole se autorka disertace zabývá obecnou problematikou teorie gramatik se zvláštním zřetelem k teoretickým potřebám vytváření specifického

lingvistického oboru. V návaznosti na v jistém smyslu průkopnické práce, zejména pokud jde o přínos J. Dolníka, navazuje na pojem modifikovaný lingvistický popis, který považuje za dosavadní vyvrcholení systematického úsilí o vybudování teoretických základů oboru.

Předpokladem úspěšné realizace tohoto záměru je i pozornost typologickým charakteristikám a specifikům češtiny a němčiny (třetí kapitola). Autorka disertace přihlíží i k novým, netradičním přístupům k typologickým charakteristikám jazyků, přesto přece jen dává při typologickém porovnání češtiny a němčiny přednost klasické typologii Skaličkové. V téže kapitole se zabývá i konfrontací funkční stratifikace němčiny a češtiny, což je nepochybně z hlediska dalšího vývoje oboru perspektivní zřetel, neboť odlišnost způsobů, jakými příslušné jazyky prostřednictvím jednotlivých existenčních forem (termín Jedličkův) vyplňují funkční spektrum národního jazyka, je z hlediska teoretického základu didaktických aplikací významným předpokladem.

Třebaže idea modifikovaného lingvistického popisu jako teoretického základu didaktických aplikací předpokládá celkové, komplexní teoretické uchopení systémů příslušných jazyků, omezuje autorka disertace svůj další postup na několik vybraných tradičně pojatých gramatických kategorií. Výběr kategorií autorka zakládá na kritériu bázevého charakteru kategorie (?), na frekvenčních charakteristikách a na kritériu obtížnosti pro nerodilé uživatele češtiny. Toto kritérium bylo opřeno o sociolingvistickou sondu, která je rovněž součástí disertační práce. V práci je tedy předložen modifikovaný lingvistický popis v podobě modelové aplikace zaměřené na vidovou problematiku, problematiku genitivu a vyjadřování množství v češtině.

Předloženou disertaci lze z metodologického hlediska charakterizovat jako práci, která (v návaznosti na poměrně již bohatou a do značné míry systematickou literaturu věnovanou problematice češtiny jako cizího jazyka) má syntetický charakter, postihující všechny relevantní souvislosti řešení dané problematiky. Třebaže v návaznosti na některé práce akcentuje potřebu komunikačního charakteru teoretických východisek pro didaktické aplikace, zůstává metodologicky na pozicích klasického strukturalistického, „langového“ myšlení. Z obecně metodologického hlediska se pak mohou objevit jisté obtíže, spočívající např. v tom, že tradice popisu systému češtiny jsou klasicky strukturalistické, což neplatí již takto pro němčinu. Podobně mohou být

problémem i difference nejen v realitě, ale i v teoretickém pojetí specifik v oblasti funkční stratifikace obou jazyků. Otevřenou zůstává otázka, jak realizovat nesporný požadavek, aby teoretická východiska měla komunikativní zaměření. To podle mého názoru předpokládá jistý přechod k jiným typům gramatických modelů, než jsou ony klasické. S tím souvisí i otázka, zda je vůbec možné z teoretického hlediska modifikovat systém jazyka více méně izolovaně po jednotlivých gramatických prostředcích.

Závěrem konstatuji: předložená disertační práce představuje významné obohacení a do značné míry i syntézu dosavadní literatury o problematice češtiny jako cizího jazyka. Nepochybně splňuje požadavky kladené na doktorskou disertaci.

Prof., PhDr. J. Kořenský, DrSc.

OPONENTSKÝ POSUDOK dizertačnej práce

Mgr. Michala Kutlákova: Čeština jako cizí jazyk. Modifikovaný lingvistický popis vybraných gramatických kategorií češtiny

Dizertačnú prácu M. Kutlákovej hodnotím ako úspešný pokus o „prípadové“ zobrazenie dvoch výrazných morfológických segmentov gramatiky súčasnej spisovnej češtiny, ktoré ponúka odbornej verejnosti ako možný návod na spracovanie modifikovanej lingvistickej gramatiky tohto jazyka. Čitateľ v nej nachádza širšiu orientačnú bázu v problematike aj v príslušnej odbornej literatúre, transparentnú metodologickú koncepciu, primeranú proporciu racionalizmu a empirizmu, a teda aj relevantnú argumentáciu a hodnotnú reflexiu prístupov k opisu morfológických javov a skúseností zo sprostredkovania češtiny ako cudzieho jazyka. Hlavný prínos autorky dizertačnej práce vidím v tom, že na základe tvorivého využívania ideových a metodologických podnetov z príslušného výseku československej lingvistiky dospela k metóde rozpracovania modifikovanej morfológie češtiny, ktorá je dobre použiteľná v odbore čeština ako cudzí jazyk.

Predstavu o modifikovanej lingvistickej gramatike, na ktorú doktorandka nadväzuje, obohacuje tým, že vnáša do nej ďalšie zložky – didaktickú, jazykovotypologickú, a teda konfrontačnolingvistickú, skonkretizovanú nemčinou ako materinským jazykom študujúcich, takže v nadpise práce je implicitné pokračovanie „... na sprostredkovanie študentom s nemeckým materinskojazykovým zázemím“. Tým sa zvyšuje aplikačná hodnota práce, jej takrečeno praktická transparentnosť a stimulačnosť. Vo východiskovej verzii je táto gramatika mienená ako univerzálna modifikovaná lingvistická gramatika, univerzálna v tom zmysle, že je znalostným zdrojom možných didaktických gramatík, pri spracúvaní ktorých sa už berú do úvahy podmienky a ciele vyučovania (napr. aj materinský jazyk študentov). V pozadí je táto myšlienková schéma: modifikovaná lingvistická gramatika – na jej základe: didaktické gramatiky – na ich základe: metodicky spracované gramatiky – na ich základe: gramatiky v učebnej praxi (v učebniciach, cvičebniciach pre isté typy študentov). Idea univerzálnosti MLG má stimulovať ku komplexnému spracovaniu toho, čo poskytujú opisné gramatiky, aj k otázke, čo gramatiky neposkytujú, čiže k objavovaniu ďalších vzťahov,

súvislostí, interpretácií, ktoré by mohli byť užitočné pre prípravu gramatiky pre cudzincov. Jednoducho povedané, spracovanie univerzálnej MLG je reakciou na otázku, čo môžeme a čo by sme ešte mohli povedať o danej gramatike vzhľadom na potreby vyučovania materčiny ako cudzieho jazyka v najrozličnejších podmienkach. Skrátka, vychádza sa z toho, že každý možný postreh v gramatickej stavbe je potenciálne užitočný, a preto je vítané jej invenčné vnímanie. Je to otázka na diskusiu, ktorá je zameraná na modelovanie vzťahu medzi „čistou“ lingvistikou a vnímaním materčiny ako cudzieho jazyka.

Aj doktorandka prijíma ideu, že maximálna informatívnosť a explicitnosť sú lajtmotívom pri spracúvaní MLG, takže sú aj základným oporným bodom diskusie. Tieto momenty na jednej strane podnecujú k tomu, aby sme prihliadali na skúsenosti z vyučovania, ale na druhej strane aj k tomu, aby sme sa nimi neobmedzovali (a neupriamovali na ne) pri prístupe k spracovaniu MLG, majú na mysli, že údaje z tejto gramatiky môžu inšpirovať didaktika/metodika na prekročenie hranice vlastných aj zovšeobecnených skúseností. V pozadí je súhra empirizmu a racionalizmu: čo môže odhaliť ración nad rámcom empirie. Ako som už uviedol, doktorandka preukázala zmysel pre proporciu medzi nimi. Nutné obmedzenie opisu na jednu kategoriálnu formu a jednu kategóriu, samozrejme, jej neumožnilo naplno prejaviť možnosti ración, napr. možnosti vyplývajúce zo sémanticko-funkčného prístupu k deskripcii morfológických javov (odhaľovanie možných sémantických polí ako integrátorov výrazových prostriedkov). Pojmy „maximálna množstvo informácií“ a „maximálna explicitnosť“ sú v spomínanej diskusii určite kľúčové.

Tým, že v dizertačnej práci do MLG sa včleňuje aj didaktická zložka, odvracia sa pozornosť od reflexie samotnej idey takej gramatiky, čo – ešte raz – nepovažujem za nedostatok, naopak, je to už vklad do tvorby gramatík vyvodených z MLG. A tak sa v nej riešia aj didakticky motivované otázky, medzi ktorými je aj zisťovanie stupňa náročnosti gramatických javov z hľadiska študentov. Za klad práce považujem aj výskum doktorandky v tejto sfére. Všeobecne určite môžeme vychádzať z toho, že náročnosť istého gramatického javu koreluje s jeho kognitívnou jednoduchosťou, ktorá je určená jednoduchosťou daného pravidla: čím jednoduchšie pravidlo, tým nižšia náročnosť osvojovania javu. Táto hypotéza môže byť ďalším riadiacim činiteľom pri spracúvaní didaktických gramatík, resp. aj samotnej univerzálnej MLG, keďže táto korelácia je všeobecne platná (samozrejme, stupeň náročnosti

javu je závislý aj od iných faktorov). Otázka kognitívnej jednoduchosti pri prezentovaní gramatických javov môže byť ďalšou odborne zaujímavou témou diskusie.

Dizertačná práca je bohatá na podnety, jej publikácia určite vyvolá pozitívny ohlas v odborných kruhoch. Jej výsledky sa dajú dobre zužitkovať a nepochybne budú na ňu nadväzovať ďalšie výskumy. Viem si predstaviť, že z jej podnetu sa skutočne vypracuje čo najkomplexnejšia modifikovaná lingvistická gramatika súčasnej spisovnej češtiny. Vidím v nej však aj inšpiráciu na ďalšie úvahy smerujúce k optimalizácii predstavy univerzálnej modifikovanej lingvistickej gramatiky.

Dizertačná práca Mgr. M. Kutlákovej zodpovedá hodnotiacim kritériám kvalifikačných prác tohto druhu, hodnotím ju ako vedecky prínosnú a dobre použiteľnú pri zdokonaľovaní výučby češtiny ako cudzieho jazyka. Považujem ju za zreteľný vklad do rozvíjania odboru čeština ako cudzí jazyk.

Odporúčam, aby po úspešnom obhájení dizertačnej práce bola Mgr. Michale Kutlákovej udelená vedecká hodnosť Phd. v odbore Český jazyk.

Bratislava 25. 03. 2015

Prof. PhDr. Juraj Dolník, DrSc.